CRISTIAN IONESCU

DREPT CONSTITUŢIONAL ŞI INSTITUŢII POLITICE

Teoria generală a instituțiilor politice

Vol. I

Ediție revăzută şi adăugită

LUMINA LEX
2001

III 16691(1)d2

Prof. univ. dr. CRISTIAN IONESCU

C-225264Q

DREPT CONSTITUŢIONAL ŞI INSTITUŢII POLITICE

VOL. I

Teoria generală a instituţiilor politice

Ediţie revăzută şi adăugită

225264

UNIVERSITATEA
„DUNĂREA DE JOS" GALAŢI
BIBLIOTECA 1

LUMINA LEX
2001

CUPRINS

PARTEA I
DREPTUL ŞI STATUL ÎN SISTEMUL PUTERII

CAPITOLUL I
NOŢIUNI GENERALE DESPRE DREPT

§ 1. Originea şi factorii de configurare a dreptului 13
§ 2. Definiţia dreptului 21
§ 3. Conceptul de instituţie juridică 25
§ 4. Rolul dreptului 27
§ 5. Subiectele de drept 28
§ 6. Izvoarele dreptului 29
§ 7. Distincţia între dreptul natural şi dreptul pozitiv 30
§ 8. Distincţia între dreptul public şi dreptul privat 32
§ 9. Dreptul obiectiv şi dreptul subiectiv 34
§ 10. Dreptul constituţional ca ramură a dreptului public. Obiectul, izvoarele şi subiectele dreptului constituţional 34

CAPITOLUL II
ORIGINEA ŞI TRĂSĂTURILE GENERALE ALE INSTITUŢIILOR POLITICE

..... 40

CAPITOLUL III
CONCEPTUL DE STAT ŞI PROCESUL FORMĂRII STATELOR MODERNE ÎN SPAŢIUL EUROPEAN

§ 1. Conceptul de stat 58
§ 2. Procesul de formare a statelor moderne 68
§ 3. Definiţia statului 81
§ 4. Analiza politologică a statului 85
§ 5. Analiza sociologică a statului 87
§ 6. Analiza juridică a statului 91

CAPITOLUL IV

ELEMENTELE CONSTITUTIVE ALE STATULUI

§ 1. Teritoriul 93
§ 2. Populația 99
§ 3. Puterea politică suverană 102

CAPITOLUL V

FORMA STATULUI: STRUCTURA DE STAT. FORMA DE GUVERNĂMÂNT

§ 1. Conceptul formei de stat 108
§ 2. Structura de stat 109
§ 3. Statul unitar 110
A. Desconcentrarea 112
B. Descentralizarea 114
Descentralizarea serviciilor publice 115
Autonomia administrativă locală 116
§ 4. Statul unitar complex 123
A. Uniunea încorporală 124
B. Regionalismul 125
C. Regionalismul politic 126
§ 5. Statul compus 128
A. Uniunile de State 129
B. Confederațiile de State 130
§ 6. Statul federal 132
§ 7. Organizarea competențelor în statul federal 133
A. Principiul autonomiei 133
B. Principiul participării 135
§ 8. Evoluția și transformarea federalismului 135
§ 9. Forma de guvernământ 137

CAPITOLUL VI

ROLUL ȘI FUNCȚIILE STATULUI

§ 1. Conceptul de interese generale 139
§ 2. Criterii de delimitare ale funcțiilor statului 141
§ 3. Clasificarea funcțiilor statului 143

§ 4. Atribuţii esenţiale ale statului 151
A. Monopolul apărării şi al constrângerii sociale (armata şi poliţia) 152
B. Menţinerea cadrului juridic 153
C. Conducerea relaţiilor internaţionale 153
D. Emiterea monedei naţionale 154
§ 5. Atribuţii accesorii ale statului 154
§ 6. Extinderea rolului statului în epoca contemporană 154

PARTEA II
TEORIA CONSTITUŢIEI

CAPITOLUL I
NOŢIUNI GENERALE DESPRE CONSTITUŢIE

§ 1. Noţiunea de regim constituţional 158
§ 2. Noţiunea de constituţie 161
§ 3. Originea şi caracteristicile constituţiei cutumiare 172
§ 4. Originile şi caracteristicile constituţiei scrise 178
§ 5. Raportul între constituţia scrisă şi cutuma constituţională 181
§ 6. Distincţia între puterea constituantă şi puterile constituite 183

CAPITOLUL II
ADOPTAREA ŞI REVIZUIREA CONSTITUŢIEI

§ 1. Situaţiile în care se adoptă o Constituţie nouă 185
§ 2. Caracterul şi legitimitatea constituţională ale loviturilor de stat şi ale revoluţiilor sociale 186
§ 3. Organismul competent să adopte constituţia 193
§ 4. Clasificarea constituţiilor după modul lor de adoptare 196
§ 5. Revizuirea Constituţiei 197
§ 6. Distincţia între Constituţia suplă şi Constituţia rigidă 199
§ 7. Revizuirea implicită şi falsa revizuire 200
§ 8. Procedura de revizuire 203

CAPITOLUL III

CONȚINUTUL CONSTITUȚIEI

§ 1. Diversitatea statală și asemănări constituționale 207
§ 2. Caracterul și obiectul de reglementare ale normelor constituționale 208
§ 3. Principii și norme constituționale care au un rol determinant în stabilirea și funcționarea organismelor de guvernare, precum și în stabilirea formei statului 210
§ 4. Declarațiile de drepturi 212
§ 5. Conținutul Declarațiilor de drepturi 213
§ 6. Dispoziții constituționale care nu au o legătură directă cu organizarea și exercitarea puterilor 216

CAPITOLUL IV

CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII LEGILOR

§ 1. Supremația Constituției 219
§ 2. Noțiunea de control al constituționalității legilor 221
§ 3. Controlul constituționalității legilor exercitat de un organism politic 222
§ 4. Controlul constituționalității legilor exercitat de un organism politico-jurisdicțional 224
§ 5. Controlul constituționalității legilor exercitat ca urmare a ridicării în fața unei instanțe judecătorești a unei excepții de neconstituționalitate cu prilejul judecării unei cauze 226

PARTEA III
DREPTURILE ȘI ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE ALE CETĂȚENILOR

CAPITOLUL I

DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE PUBLICE

§ 1. Evoluția problematicii drepturilor omului 231
§ 2. Fundamentele politice și juridice ale drepturilor și libertăților publice 235

§ 3. Noţiunea de drepturi şi libertăţi publice 239
§ 4. Clasificarea drepturilor şi libertăţilor publice 240
§ 5. Noţiunea de îndatoriri fundamentale ale cetăţenilor 242

CAPITOLUL II

GARANŢIILE CONSTITUŢIONALE ALE DREPTURILOR ŞI LIBERTĂŢILOR PUBLICE

§ 1. Forme ale garantării drepturilor şi libertăţilor publice 245
§ 2. Instituţia Ombudsmanului 246

PARTEA IV
ORGANIZAREA ŞI INTERFERENŢA (COLABORAREA) PUTERILOR

CAPITOLUL I

MODUL DE ORGANIZARE ŞI FUNCŢIONARE A STRUCTURILOR DE GUVERNARE

§ 1. Modul de desemnare a structurilor prin care se exercită guvernarea 251
§ 2. Succesiunea ereditară 252
§ 3. Cooptarea sau asocierea 256
§ 4. Alegerea 256
§ 5. Diferite modele de instituţii guvernante 259
§ 6. Structura organului executiv 261
§ 7. Structura organului legislativ 265
§ 8. Organizarea internă a Parlamentului 267
§ 9. Statutul parlamentarilor 268
§ 10. Principii ale organizării activităţii instanţelor judecătoreşti 271

CAPITOLUL II

PRINCIPIUL SEPARAŢIEI PUTERILOR

§ 1. Originea teoriei separaţiei puterilor 273

§ 2. Consacrarea principiului separației puterilor în opera lui Montesquieu 285
§ 3. Separația puterilor în concepția lui Immanuel Kant 290
§ 4. Suveranitatea poporului și separația puterilor în concepția lui Jean-Jacques Rousseau 292
§ 5. Consacrarea instituțională a principiului separației celor trei puteri 295
§ 6. Evoluția teoriei separației puterilor 301

CAPITOLUL III

PRINCIPALELE MECANISME DE INTERFERENȚĂ (COLABORARE) A STRUCTURILOR DE GUVERNARE

§ 1. Noțiunea de mecanisme de interferență a structurilor de guvernare 308
§ 2. Modalități de acțiune a puterii executive asupra parlamentului 311
§ 3. Modalități de acțiune a Parlamentului asupra executivului 323
§ 4. Categorii tipologice de structuri de guvernare 328

PARTEA V
ACCESUL LA PUTERE

CAPITOLUL I

SUVERANITATEA POPORULUI

§ 1. Delimitări conceptuale 336
§ 2. Raportul între puterea politică și puterea de stat 341
§ 3. Rolul și funcțiile puterii de stat 345
§ 4. Departajarea puterii între majoritatea parlamentară și opoziție 347
§ 5. Principalele teorii privind suveranitatea 350
§ 6. Precursori ai principiului suveranității poporului 355
§ 7. Trăsăturile generale ale puterii politice și ale puterii de stat 363
§ 8. Transpunerea la nivel constituțional a principiului suveranității poporului 365

CAPITOLUL II

PARTICIPAREA CETĂȚENILOR LA EXERCITAREA PUTERII POLITICE (SISTEMUL ELECTORAL)

§ 1. Esența democrației — participarea poporului la conducere 370
§ 2. Dreptul de vot 374
§ 3. Sufragiul cenzitar 375
§ 4. Sufragiul intelectual 377
§ 5. Excluderea de la vot a anumitor categorii de cetățeni 377
§ 6. Votul universal 378
§ 7. Sistemele electorale (modurile de scrutin) 382
§ 8. Scrutinul majoritar 382
§ 9. Reprezentarea proporțională 384
§ 10. Reprezentarea minorităților și a grupurilor de interese speciale 386

CAPITOLUL III

FORME ALE ORGANIZĂRII POLITICE A POPORULUI PARTIDE POLITICE; ASOCIAȚII ȘI ORGANIZAȚII SINDICALE; GRUPURI DE PRESIUNE

§ 1. Rădăcini istorice ale partidelor politice 388
§ 2. Conceptul de partid politic 392
§ 3. Sistemul mono și pluripartidist 399
§ 4. Sistemul partidului unic 399
§ 5. Sistemul bipartidist 402
§ 6. Pluripartidismul 403
§ 7. Pluripartidismul în care partidele politice gravitează în jurul unui partid dominant 405
§ 8. Structura internă a partidelor politice 405
§ 9. Baza socială a partidelor politice 407
§ 10. Sindicatele 410
§ 11. Grupurile de presiune 412

PARTEA VI
REGIMURI POLITICE CONTEMPORANE

CAPITOLUL I

ANALIZA TIPOLOGICĂ ŞI CLASIFICAREA REGIMURILOR POLITICE CONTEMPORANE

§ 1. Conceptul de regim politic 417
§ 2. Clasificarea regimurilor politice în gândirea şi practica politică ale antichităţii europene 422
§ 3. Clasificarea regimurilor politice în doctrina constituţională a secolului al XVIII-lea 427
§ 4. Clasificarea regiunilor politice în Principatele Române: Ţara Românească şi Moldova 429
§ 5. Clasificarea regimurilor politice în epoca contemporană 433
§ 6. Regimurile politice pluraliste 435
§ 7. Regimurile politice dictatoriale sau totalitare 439
§ 8. Caracteristici ale regimurilor totalitare 440
§ 9. Regimurile politice comuniste 441
§ 10. Caracteristici ale regimurilor politice comuniste 442
§ 11. Regimuri politice autoritare (personale) 443
§ 12. Regimurile politice mixte 443

CAPITOLUL II

CADRUL GENERAL AL SISTEMULUI CONSTITUŢIONAL OCCIDENTAL CONTEMPORAN

§ 1. Conceptul de sistem constituţional 447
§ 2. Diversitatea sistemelor constituţionale contemporane şi criterii de tipologizare a acestora 450
§ 3. Fundamentele sistemului constituţional occidental contemporan 453
§ 4. Tendinţe actuale în evoluţia sistemelor politice contemporane 468

CAPITOLUL III

SISTEMUL POLITIC AL REGATULUI UNIT AL MARII BRITANII ŞI IRLANDEI DE NORD

§ 1. Unele trăsături generale ale formării sistemului politic britanic 470
§ 2. Caracteristicile Constituţiei Marii Britanii 473
§ 3. Partidele politice 474
§ 4. Organizarea şi funcţionarea Parlamentului 475
§ 5. Regele 488
§ 6. Guvernul 489
§ 7. Reforma sistemului constituţional britanic 490

CAPITOLUL IV

SISTEMUL POLITIC AL ITALIEI

§ 1. Premise politice ale Constituţiei din 1947 491
§ 2. Sistemul de partide 494
§ 3. Parlamentul 496
§ 4. Preşedintele Republicii 497
§ 5. Guvernul 499
§ 6. Controlul parlamentar 499
§ 7. Curtea constituţională 500

CAPITOLUL V

SISTEMUL POLITIC AL REPUBLICII FEDERALE GERMANIA

§ 1. Contextul politico-istoric al formării sistemului constituţional 501
§ 2. Organizarea federativă a statului 503
§ 3. Sistemul de partide politice 505
§ 4. Organizarea Parlamentului 505
§ 5. Statutul parlamentarilor 506
§ 6. Procedura legislativă 507
§ 7. Controlul parlamentar 508
§ 8. Preşedintele Republicii 509
§ 9. Guvernul 511
§ 10. Tribunalul constituţional federal 512

CAPITOLUL VI

SISTEMUL POLITIC AL STATELOR UNITE ALE AMERICII

§ 1. Originea sistemului constituţional american 514
§ 2. Caracterul federal al organizării statale 515
§ 3. Autonomia constituţională 518
§ 4. Iniţiativa populară 518
§ 5. Descentralizarea administrativă 519
§ 6. Partidele politice 521
§ 7. Puterile constituţionale 523
§ 8. Congresul 524
§ 9. Funcţiile Congresului 527
§ 10. Funcţia legislativă a Congresului 528
§ 11. Procedura legislativă 529
§ 12. Stabilirea taxelor şi impozitelor (prerogative fiscale) 531
§ 13. Reprezentarea cetăţenilor 531
§ 14. Supravegherea Administraţiei 532
§ 15. Aprobarea sau respingerea unor numiri, precum şi a tratatelor internaţionale 533
§ 16. Preşedintele Statelor Unite 533
§ 17. Funcţiile Preşedintelui Statelor Unite 536
§ 18. Curtea Supremă de Justiţie 538

CAPITOLUL VII

SISTEMUL POLITIC AL REPUBLICII FRANCEZE

§ 1. Caracteristicile generale ale Constituţiei din 4 octombrie 1958 539
§ 2. Regimul politic 542
§ 3. Sistemul de partide politice 543
§ 4. Preşedintele Republicii 546
A. Competenţele personale 547
B. Atribuţiile de decizie 547
C. Dreptul de veto 549
§ 5. Guvernul 549
§ 6. Cadrul constituţional privind rolul Parlamentului 551
§ 7. Constituirea şi organizarea Parlamentului 552
§ 8. Statutul parlamentarilor 554
§ 9. Procedura legislativă 554
§ 10. Controlul parlamentar 555
§ 11. Consiliul Constituţional 558